

GENÇLERİN 2000'Lİ YILLARA HAZIRLANMASINDA KÜTÜPHANELERİN ROLÜ*

Yrd. Doç. Dr. Şefik YAŞAR**

GİRİŞ

Ülkemiz insanı 2000'li yıllara her bakımdan (bilimsel, teknolojik, ekonomik, toplumsal, siyasal vb.) gelişmiş, demokratik ve uygar bir toplum olarak ulaşmak arzusu ve heyecanını duymaktadır. Kuşkusuz bu da, 2000'li yıllarda önemli görev ve sorumluluklar yüklenecek günümüz gençliğinin en iyi biçimde eğitilerek yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bireylerin eğitiminde aile, akran grubu, okul, kütüphane vb. toplumsal ve kültürel kurumlar etkin bir biçimde rol oynamaktadır. Bu kurumlardan kütüphane denildiğinde ne anlaşılmalıdır? Ülkemiz gençlerinin 2000'li yıllara hazırlanmasında kütüphanelerin rolü ne olmalıdır? Ülkemizdeki kütüphaneleri daha işlevsel kılmak ve bu kurumlara çağdaş bir görünüm kazandırmak için ne-ler yapılmalıdır? Konferansın amacı bu sorunların cevaplandırılması üzerine temellenmiştir.

(*) 26. Kütüphane Haftası nedeniyle 30. Mart 1990 günü Eskişehir Kültür Sarayı'nda sunulan konferans metnidir.

(**) Eğitim Fakültesi

KÜTÜPHANE NEDİR?

Kitap sözcüğünden türeyen kütüphane dilimize Farsça'dan ithal edilmiş olup kitaplık sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Kütüphane elyazması ya da basılı kitapların dergi ve gazetelerle başka okuma, bilgi ve araştırma araçlarının düzenli bir biçimde okuyucuların yararına sunulmak üzere belli bir plana göre derlenip yerleştirildiği bir eğitim ve kültür kurumudur (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976, s. 170).

Kütüphane yazının icadından bu yana yazarı okura ulaştıran iletişim zincirinin en önemli halkalarından birisi olma özelliğini taşır. En eski ve kalıcı bir kurum olarak kütüphane, yazar ile okur arasındaki iletişimi tamamlar (Sönmez, 1989, s. 3). Bu kurumlar, insanlığın yazılı ve basılı kayıtlar biçimindeki yüzlerce yıllık kültürel mirasının bugüne ulaştırılmasında ve toplumun kültürel yönden geliştirilmesinde önemli görevleri yerine getirmeye çalışırlar. Başka bir deyişle kütüphaneler, gelecek kuşaklar için bilgi akışını sağlamanın yanısıra toplumun giderek bir bilgi toplumu olmasına katkıda bulunurlar.

Ülkemizde mevcut kütüphane sayısına bakıldığında, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı 5771 kütüphanenin bulunduğu görülmektedir. Ülke nüfusunun 1990 yılı itibarıyla 56.500.000 olduğu varsayıldığında 9790 kişiye bir kütüphane düştüğü anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu sonuca göre, ülkemizdeki kütüphane sayısının yeterli olduğu söylenemez (Cumhuriyet, 19 Mart 1990).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri belirlenirken bir yılda yayınlanan kitap sayısının ölçüt alındığı günümüzde Türkiye gerçekleri yabancı ülke rakamlarıyla karşılaştırıldığında, sonuç kaygı vericidir. Örneğin, 1981 yılında Fransa'da 379.000.000 adet kitap basımı gerçekleştirilirken aynı yıl Türkiye'de basılan kitap sayısı ancak 10.000.000'a ulaşmıştır. Bu sonuçlara göre, Fransa'da bir kişiye yedi kitap düşerken, bizde ise beş kişiye bir kitap düşmektedir. Bu durum ülkemizdeki okuma alışkanlığının ne ölçüde düşük olduğunun bir göstergesidir.

Nitekim ülkemizde gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre gençlerin % 80'i okumaya günde bir saatten daha az bir zaman ayırmakta, %27'si ise okumayı birinci ve ikinci derecede boş za-

manları değerlendirme aracı olarak algılamaktadır. Bu sonuçlar, ülkemizdeki okuma alışkanlığının henüz insanlarımızda tam olarak yerleşmediğini göstermektedir. Bu da toplumumuzun önemli sorunlarından birisidir (Yılmaz, 1989, s. 48-53).

Kuşkusuz toplumun bu önemli sorununun çözümünde okullar, kitle iletişim araçları vb. kurumların yanı sıra kütüphaneler de üzerlerine düşen görevi yerine getirmeye çalışırlar. Bu amaçla kütüphaneler, olabildiğince çok sayıda kitabın olabildiğince çok kişi tarafından okunması için çaba gösterirler. İdeal biçimde gerçekleştirilen kütüphanecilik hizmeti ile kitapların okuyucular arasında dolaşımı sağlanır, okuyucu yeni yayınlardan haberdar edilir; böylece, toplumda okuma alışkanlığı bilinci de geliştirilmeye çalışılır.

Diğer taraftan bilim ve teknolojiadaki hızlı değişme ve gelişmeler birçok uzmanlık alanının doğmasına yol açmıştır. Kişilerin her uzmanlık alanında yayınlanan kitapları satın alması olanaksızdır. Hatta kişilerin kendi alanlarında yayınlanan kitapları bile satın alması olanaksızdır. Bu nedenle kişiler, mutlaka kütüphane ile bir alışveriş içinde olmak durumundadırlar. Örneğin İngiltere'de 1986 yılında kitap okuyan her 100 kişiden 33 kişi okuduğu kitabı kütüphaneden aldığını belirtmiştir (Sönmez, 1989, s. 3-5).

Sonuç olarak kütüphaneler, toplumumuzun uygarlık kervanına katılmasında önemli görev ve sorumluluklar yüklenmiş kültürel kurumlarımızdan birisidir. Bu kurumlar gençlerin 2000'li yıllara hazırlanmasında hangi işlevleri yerine getirebilirler? Aşağıdaki alt bölümde bu soru cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

2000'Lİ YILLAR VE KÜTÜPHANELER

Gençlerin 2000'li yıllara hazırlanmasında kütüphanelerin rolünden söz etmeden önce «uzay çağı», «iletişim çağı», «bilgisayar çağı» vb. adlarla anılan 2000'li yılların insan profilini çizmede yarar var.

2000'li yılların insanı özellikle öğrenme, iletişim kurma ve değer yargıları geliştirebilme becerileri bakımından günümüz insanından çok farklı olacaktır (Toffler, 1974, s. 345-347). Örneğin, 2000'li yılların insanı geleneksel eğitim sisteminde olduğu gibi belli bir sınıf ortamında ve bir öğretmenin yönetiminde belirli bir zamanda eğitim görmeyecek; bunun yerine, bilgisayarıyla dilediği

zaman ve dilediği süre kadar çalışmak suretiyle kendi kendine öğrenmesini gerçekleştirecektir. Geleceğin insanı bu süreç içinde yeteneklerini ve ilgilerini geliştirmenin yanısıra kendisini keşfetmeye çalışacak ve neyi, niçin, nasıl öğrendiğini bilmek isteyecektir. Başka bir deyişle geleceğin insanı, öğrenmek istediklerini ezbere değil, araştırarak, karşılaştırmalar yaparak öğrenmeye çalışacaktır (Türkoğlu, 1988, s. 9).

Yine geleceğin insanı kendisini ifade edebilen, başkalarını anlayabilen ve çevresindekilerle iletişim kurabilen bir kişide bulunması gereken niteliklere sahip olacaktır. Yani gelecekte, günümüzde yaşamını zorlanmaksızın sürdürebilen vasat nitelikli insanlar çok büyük sorunlarla karşı karşıya geleceklerdir. Aynı zamanda geleceğin insanı, sorunları tanımlayabilme, bu sorunlar için çözüm önerileri geliştirebilme ve sorunların çözümünde işbirliği yapabilme becerilerine sahip olacaktır. Bu becerilerinin yanısıra geleceğin insanı, değer yargıları geliştirebilecek ve çeşitli tercihler yapabilecektir.

Kısacası 200'li yılların insanı, nasıl öğrenilmesi gerektiğini öğrenmiş, iletişim kurma, değer yargıları geliştirme ve tercihler yapma yeteneklerini kazanmış bir kişi olacaktır.

2000'li yıllara hazırlanma çabası içinde olan günümüzün gençi gelecekte çağının bir aydını olarak toplumsal yaşama uyum sağlamak istiyorsa;

1. Nasıl öğrenileceğini,
2. İletişim kurmayı,
3. Araştırma yapmayı,
4. Değerler geliştirmeyi,
5. Tercihler yapmayı,

öğrenmiş ve bu konulara ilişkin birtakım beceriler geliştirmiş olmalıdır. Söz konusu becerileri geliştirememiş kişiler, üniversite mezunu dahi olsalar, geleceğin cahili olmaktan kendilerini kurtaramayacaklardır. Bu nedenle günümüz gençlerine bu becerilerin şimdiden kazandırılması gerekmektedir.

Kuşkusuz gençlerin bu becerileri kazanmasında da kütüphanelere oldukça önemli görevler düşmektedir. Örneğin kütüphaneler, daha çok sayı ve türdeki yayını bünyesinde bulundurarak ve esnek çalışma yöntemleri uygulayarak olabildiğince çok sayıdaki

kişiyeye hizmet götürebilir. Bu suretle kütüphaneler toplumda okuma alışkanlığı ve bilincinin gelişmesine katkıda bulunurlar. Aynı zamanda bireylerin okuma ve dolayısıyla öğrenmeden zevk almaları sağlanmış olur. Öğrenmenin zevkine varan bireyler ise, çağdaş dünyada kolayca yeni bilgilere ulaşabilirler.

Diğer taraftan okur ile yazar arasındaki iletişim zincirinin bir halkasını oluşturan kütüphaneler, bireylere doğal bir iletişim ortamı sağlamak suretiyle onların iletişim yeteneklerinin de gelişmesine katkıda bulunurlar. İletişim yeteneği geliştiren bireyler ise, kendilerini daha iyi ifade edebilir ve başkalarını da daha iyi anlayarak toplumsal ilişkilerini belli bir düzeyde sürdürebilirler.

Kütüphanelerdeki çeşitli kaynakları incelemek suretiyle bilgiye ulaşan bireyler, çağdaş yaşam bakımından daha gerçekçi ve tutarlı değer yargıları geliştirebilir ve kendi yaşam felsefelerine uygun tercihler yapabilirler.

Kısacası kütüphaneler, bireylerin öğrenmeyi öğrenmesine, bir araştırmacı olarak yetişmesine, iletişim yeteneği geliştirmesine, değer yargıları oluşturma ve tercih yapma yetenekleri kazanmasına yardımcı olmaktadır.

KÜTÜPHANELER NASIL OLMALIDIR?

Ülkemizdeki kütüphaneleri daha işlevsel kılmak ve bu kurumlara çağdaş bir görünüm kazandırmak için neler yapılmalıdır? Yapılması gerekenler; A) Kütüphanelerin Fiziki Tasarımına Yönelik Öneriler, B) Yönetim ve İşleyişe Yönelik Öneriler olmak üzere iki başlık altında ele alınabilir:

A. Kütüphanelerin Fiziki Tasarımına Yönelik Öneriler

1. Herşeyden önce kütüphane binaları, herkesin kolayca ulaşabileceği kentin merkezi bir yerinde olmalıdır.

2. Binalar, ortopedik özürülülerin de kütüphaneden yararlanmalarına olanak sağlayacak biçimde tasarlanmalı ve inşa edilmelidir. Örneğin tekerlekli sandalye kullanan bireylerin kütüphaneden yararlanabilmesi için önlemler alınmalıdır.

3. Kütüphane binaları, aydınlatma ve havalandırma bakımından çalışma koşullarına uygun olmalıdır.

4. Kütüphane binalarında geniş okuma salonlarının yanısıra, okuyucuların bireysel olarak yararlanabilecekleri küçük kabinler (study carrel) de olmalıdır.

B. Kütüphanelerin Yönetim ve İşleyişine Yönelik Öneriler

1. Kütüphane yönetici ve çalışanları mutlak suretle kütüphanecilik eğitiminden geçmiş kişiler arasından seçilip, istihdam edilmelidir.

2. Kütüphane personeli zaman zaman «Kütüphanecilik Hizmetleri» konusunda hizmet-içi eğitime tabi tutulmalıdır.

3. Okurlara daha iyi bir kütüphanecilik hizmeti götürülebilmesi için kütüphaneler arası eşgüdüm gerçekleştirilmelidir.

4. Kütüphanelerin çalışma saatleri daha çok sayıda okura hizmet verebilecek biçimde düzenlenmelidir.

5. Kütüphanelerde otomasyona geçme çalışmaları süratle başlatılmalıdır.

6. Kütüphane hizmetlerini daha verimli kılmak için teknoloji ürünlerinden yararlanma yoluna gidilmeli; bu amaçla, kütüphanecilik hizmetlerinin sağlanmasında bilgisayar teknolojisinden yararlanılmalıdır. Ayrıca okuyucuya, mikrofilm, mikrofiş ve fotokopi hizmeti verilmelidir.

7. Yurt içi ve yurt dışı yayınlar dikkatle takip edilmeli ve bu yayınlar süratle okuyucuların hizmetine sunulmalıdır.

8. Kütüphaneler, ilköğrenim, ortaöğrenim ve yükseköğrenim öğrencilerinin etüt salonu kimliğinden kurtarılarak birer araştırma merkezi haline getirilmelidir.

9. Kütüphanelerden nasıl yararlanılacağı konusunda toplum, gerek eğitim kurumları gerekse kitle iletişim araçları yoluyla bilgilendirilmelidir.

10. Kütüphanelerde görüntülü yayınlar bölümü oluşturulmalı, arzu eden kişilere bu görüntülü yayınlar ödünç olarak verilmelidir.

11. Görme özürlüler için yayınların ya kabartma harflerle basılmış biçimleri ya da teyp bant kayıtları bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alaylıoğlu, Ruşen ve A. Ferhan Oğuzkan. **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**. İstanbul: İnkılâp ve Aka Basımevi, 1986.
- Cumhuriyet**. 19 Mart, 19890.
- Sönmez, Taner. «İletişim Zincirinde Önemli Bir Halka: Kütüphane,» **Yayın Dünyası**. 8, 1989, ss. 3-5.
- Toffler, Alvin. **Şok**. (Çev.: Selâmi Sargut), Üçüncü Baskı, İstanbul: Altın Kitapları Yayınevi, 1981.
- Türkoğlu, Adil. «Gençliđin Eđitimi ve Sorunları», **Milliyet**. 15 Kasım 1988, s. 9.
- Yılmaz, Bülent. «Okuryazarlık ve Okuma Ahişkanlığı Üzerine,» **Türk Kütüphaneciliđi**. 3, 1, 1989, ss. 48-53.